

Hz. İdris semada yaşıyor mu?

Soru: Hz. İdris'in semada diri olarak yaşadığı söyleniyor. Bu doğru mudur?

Cevap

Hz. İdris; nesep alimlerinin beyanıyla Allah Rasûlü'nün ﷺ nesebinin de dayandığı Hz. Adem ve Hz. Şit'den sonraki ilk peygamberdir.¹ Kaynaklarda ilk defa kalemle yazan, dikiş yapan kişi; tıp, yıldız ilmi gibi pek çok alanda ilim sahibi biri olarak zikredilmektedir.² Kur'an-ı Kerim'de iki defa ismi geçen Hz. İdris, ehli kitap kaynaklarında Hanoch, Enoch, Uhnuh isimleriyle anılmaktadır.³

Hz. İdris'in ismi Kur'an-ı Kerim'de iki defa zikredilmiş, hadislerde ise Miraç hadisesinde Allah Rasûlü ﷺ ile semanın dördüncü katında konuştuğu beyan edilmiştir.⁴ Hz. İdris Meryem suresinde “Kitap'ta İdris'i de an. Şüphesiz o, doğru sözlü bir kimse, bir nebî idi. Onu yüce bir makama yükselttik.”⁵ şeklinde, Enbiya suresinde ise “İsmail'i, İdris'i ve Zülkifl'i de hatırla. Bunların hepsi sabredenlerdendi. Onları da rahmetimizin içine soktuk. Şüphesiz onlar salih kimselerdendi.”⁶ şeklinde zikredilmektedir. Hz. İdris'in yüce bir mekana yükseltildiğine işaret eden ilk ayet ile ehli kitabın eserlerinden alınan bilgiler birlikte değerlendirildiğinde Hz. İdris'in semaya yükseltildiği ve orada yaşamına devam ettiği bilgisi ortaya çıkmaktadır. Kitab-ı Mukaddes'e göre Hanok(Hz. İdris) 300 yıl Allah'la yürümüş, 365 yaşında gözden kaybolmuş, zira onu Allah yanına almıştır.⁷ Ehli kitabın başka metinlerine göre Hanok'un göğe yükseltildiği, orada meleklerin kralı yapıldığı gibi bilgiler de mevcuttur.⁸

Meryem suresindeki “Onu yüce bir makama yükselttik.” ayetinde söz edilen yüce makamla alakalı tefsirlerde farklı yorumlar vardır:

- Bir görüşe göre “yüce makam”dan kasıt fiziki değil, manevi bir makamdır ki bu da Hz. İdris'e peygamberliğin ve kendinden öncekilere verilmeyen birçok ilmin verilmesidir. Ayet, mecaz manada böyle yorumlanabilse de yüce makamla alakalı kullanılan lafız “مکان/ mekan” lafzıdır. ‘Mekan’ da hakiki mana olarak manevi değil, fiziki bir makamı ifade eder. Bu sebeple bir karine bulunmadan ayeti mecaza hamletmek doğru değildir.⁹
- İkinci görüşe göre ayet, Hz. İdris'in fizikî olarak semaya yükseltildiğini belirtmektedir. Bu görüşü tercih eden müfessirler Hz. İdris'in semada nereye yükseltildiği noktasında da ihtilaf etmişlerdir.¹⁰ Ne var ki Hz. İdris'in hakiki manada semaya yükseltildiğini ifade eden miraç hadisinden başka sahih bir rivayet yoktur. Miraç hadisesinde Allah Rasûlü ﷺ ve Hz. Cebrail semanın dördüncü katında Hz. İdris'le karşılaşmışlardır. Ancak ayetin miraç hadisesindeki yükselmeden bahsetmesi muhtemel görünmemektedir. Zira miraçta sadece Hz.

İdris değil, semanın farklı katlarında olmak üzere birçok peygamber oraya yükseltilmiştir.¹¹ Miraçta Hz. İdris'e has bir yükseltme söz konusu değildir. Hz. İdris'in yükseltildiğini ifade eden ayet art arda zikrettiği peygamberlerin başına gelen olayları anlattığından dolayı Hz. İdris'e has bir hadiseyi zikretmiş olması daha muhtemeldir.¹² Ayrıca Hz. İdris'in zikredildiği Meryem suresi peygamberlerin semaya yükseltildiği Miraç hadisesinden önce inmiştir.

Hz. İdris'in kendi yaşadığı zamanda semaya yükseltilmesiyle ilgili bazı israiliyat rivayetler mevcuttur. İbn Abbas Ka'bu'l-Ahbar'a Hz. İdris'in yükseltilmesiyle ilgili ayet hakkındaki görüşünü sorunca Ka'bu'l-Ahbar Hz. İdris'le ölüm meleği arasında geçen uzun bir hadise anlatmış, kıssanın sonunda Hz. İdris dördüncü kat semaya yükselmiş ve ölüm meleği onun canını orda almıştır.¹³ Kıssanın başka bir versiyonunda Hz. İdris cennet ve cehennemi müşahade etmiş, ölüm meleği tarafından öldürülüp tekrar diriltilmiş ve cennete girip orada birdaha ölmeden yaşamına devam etmiştir.¹⁴ Bu gibi hikayelere binaen bazı müfessirler Hz. İdris'in Hz. İsa gibi semaya yükseltilip orada yaşadığını belirtmiştir.¹⁵ Tevratta zikredilen 'Hanok'un ortadan kaybolup Allah ile yürümesi' anlatımı da bu rivayetlerle uyumaktadır.

Söz konusu rivayetler sahih bir kaynağa dayanmamakta, dolayısıyla kayda değer bir bilgi ifade etmemektedir. Ehli kitabın tahrife uğramış kitaplarından nakledilen ve İsrailiyyat ismini alan bu gibi rivayetlerin kabul edilip edilmemesi hakkında üç durum söz konusudur:

1. Rivayet, Kur'an veya sünnet tarafından tasdik ediliyorsa bunu tasdik etmek gerekir ve anlatılmasında bir beis yoktur. Örneğin bazen Kur'an-ı Kerim ehli kitabın kutsal kitaplarından nakilde bulunmaktadır. Bu durum o kitaplardaki bilgilerin Kur'an tarafından tasdik edildiğini gösterir. "Andolsun, Zikir'den (Tevrat'tan) sonra Zebûr'da da, 'Yere muhakkak benim iyi kullarım varis olacaktır' diye yazmıştık."¹⁶, "İşte bu, onların Tevrat'ta ve İncil'de anlatılan durumlarıdır: Onlar filizini çıkarmış, onu kuvvetlendirmiş, kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş, ziraatçıların hoşuna giden bir ekin gibidirler."¹⁷ gibi ayetler bu kısma örnek teşkil etmektedir.
2. Rivayet Kur'an ve sünnete zıt olursa bunun yalan olduğu kesinleşir. Dolayısıyla bu gibi İsrailiyat haberleri tasdik edilmez. Hristiyan ve Yahudilerin kitaplarındaki teslis inancı, Allah Teâla'nın oğlunun olması gibi bilgiler İslam'la açık bir şekilde çeliştiğinden bunların tahrife uğrayan meselelerden olduğu aşikardır.
3. İsrailiyyat olan bir rivayet Kur'an veya sünnet tarafından tasdik edilmediği gibi yalanlanmadıysa bunun doğru olma ihtimali olduğundan kesin olarak inkar edilmesi doğru değildir. Ancak böyle bir rivayet bilgi değeri de taşımaz. Bu gibi rivayetlerin "En doğrusunu Allah Teâla bilir" kaydıyla hikaye olarak anlatılmasında bir sakınca yoktur. Zira Allah Rasûlü ﷺ şöyle buyurmuştur: "Ehli kitabı ne tasdik edin ne de yalanlayınız. Bilakis, 'Biz Allah'a ve bize indirilene inandık.' deyiniz."¹⁸ Ayrıca şöyle buyurmuştur: "Beni İsrail'den kıssalar anlatmanızda sizin için bir beis yoktur."¹⁹ Buna göre anlatılması problem teşkil etmeyen haberler yalan olduğu bilinmeyen haberlerdir. Ehli kitabın kutsal kitapları tahrife maruz kalsa da ne kadarının tahrif edilip ne kadarının doğru olduğunu bilmiyoruz. Bu

sebeple Allah Rasûlu ﷺ, tahrife rağmen hala bir kısmı Allah Teala'nın kelamı olma özelliğini koruyan bir kitabın inkar edilme ihtimalinin önüne geçmek için bu kitapların içeriğini mutlak olarak tekzip etmemeyi tavsiye etmektedir. Bununla birlikte rivayetin içeriğinde olağanüstü, fantastik olaylar anlatılıyorsa bunlara da temkinli yaklaşmak gerekir.

Zikrettiğimiz esaslar çerçevesinde mevzuya tekrar bir daha baktığımızda Hz. İdris'le alakalı Kur'an-ı Kerim'de iki ayetten, sahih sünnette ise miraç hadisesinde semanın dördüncü katında Allah Rasûlü ﷺ ile görüşmesinden başka bir bilgi yoktur. Ayetlerde ise Hz. İdris'in peygamberlerden ve sadıklardan olmasıyla yüce bir mekana yükseltilmesinden başka bir malumat mevcut değildir. Buna binaen şunları söyleyebiliriz:

- Ayetin hakiki manasına göre Hz. İdris, yaşadığı zamanda tafsilatını bilmediğimiz şekilde yüce bir mekana yükseltilmiştir. Bu yükseltmenin nereye veya ne şekilde olduğuna dair kesin bir şey söylememiz mümkün değildir. Zira bu konudaki bilgiler sahih olan haberlere dayanmalıdır ki elimizde böyle bir veri mevcut değildir. Ayetten, mecazen 'daha öncekilere verilmeyip Hz. İdris'e verilen ilimler' kastedilebilecek olsa da 'yüce mekan' ifadesiyle bu mana çok uyuşmamaktadır.
- İdris'in başına gelenlerin detaylıca anlatıldığı rivayetler ise açıkça Kur'an-ı Kerim ve Sünnet-i Seniyye ile çelişme de İsrailiyat haberlerinden olması ve içerisinde olağanüstü, efsanevi hadiseler anlatılması sebebiyle bunların doğru kabul edilmesi güçtür. Zira, kısaca sözünü ettiğimiz kıssanın içeriğinde; ölüm meleği ile Hz. İdris'in bir süre yolculuk etmesi, Hz. İdris'in ibadet ve taat hususunda ölüm meleğiyle yarışmaya çalışması, ardından Hz. İdris'in ruhunun kabzedilip iade edilerek ölümü tatması, cehennemin azabından biraz tadararak cennetin nimetlerinden de istifade etmesi, ardından Hz. İdris'in ruhunun kabzedilip diriliş vakti gelmeden iade edilmesi, sonrasında cehennemin azabından biraz tadararak cennetin nimetlerinden de istifade edip cennetten çıkmama hususunda ölüm meleğiyle münakaşa etmesi ve cennette kalması, Kur'an-ı Kerim henüz inmediği halde ölüm meleğine Kur'an ayetleriyle cevaplar vermesi gibi olaylar mevcuttur. Bu durumlar Allah Teâlâ'nın kudretine nispetle mümkün hadiseler olsa da olağanlığın ötesinde olmaları hasebiyle rivayetin gerçek olma ihtimalini zayıflatmaktadır.

-
1. Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye* (Dâru Hicr, 1997), 1/234.
 2. Ebü's-Senâ Şihâbüddîn Mahmûd b. Abdillâh b. Mahmûd el-Hüseynî el-Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî fî tefsîri'l-Kur'ânî'l-a'zîm ve's-seb'i'l-me'ânî* (Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1415), 8/423.
 3. ÖMER FARUK HARMAN, "İdrîs", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 21/478-480.
 4. Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi'u's-şahîh* (Beyrut: er-Risâletü'l-Âlemiyye, 1432), "Ehadisü'l-Enbiya", 5.
 5. Meryem 19/56-57.
 6. el-Enbiya 21/85-86.

7. *Kutsal Kitap: Tevrat, Zebur, İncil* (İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi – Yeni Yaşam Yayınları, 2014), 6.
8. bk. ÖMER FARUK HARMAN, “İdrîs”, 21/478-480.
9. bû Abdillâh (Ebü'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-ğayb* (Kahire: Mektebetü'l-İman, 1992), 10/480-81.
10. Bu konudaki ihtilaf için bk. Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr* (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabi, 2001), 3/135.
11. Muhammed et-Tâhir b. Muhammed b. Muhammed et-Tâhir et-Tûnisî İbn Âşur, *et-Taḥrîr ve't-tenvîr* (Tunus: ed-Dâru't-Tunusuiyye, 1984), 16/131.
12. Meryem suresinde Hz. İdris'in zikredildiği ayetin siyak sıbakına bakıldığında evvela Hz. İbrahim olmak üzere Hz. Musa, Hz. İsmail, Hz. İdris'in bazı özellikleri ve Allah tarafından onlara verilen bazı hususiyetler zikredilmektedir. Bu durum da Hz. İdris'in yükseltilmesinin ona has bir durum olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir.
13. Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî Taberî, *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân* (Dâru Hicr, 2001), 15/563.
14. el-Âlûsî, *Rûḥu'l-me'ânî fî tefsîri'l-Kur'ânî'l-'azîm ve's-seb'i'l-meşânî*, 8/424.
15. Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî İbn Kesir, *Tefsîrü'l-Kur'ânî'l-'azîm* (Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1998), 5/213.
16. el-Enbiya 21/105.
17. el-Feth 48/29.
18. Buhârî, *el-Câmi'u's-şâḥiḥ*, “Tefsir, (Bakara)”, 11.
19. Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî Ebû Dâvûd, *Sünen-i Ebî Dâvûd* (Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1996), “İlm”, 11.

